

U POVODU 50. OBLJETNICE EUROPSKE UNIJE RADIJA

ULOGA JAVNIH AUDIOVIZUALNIH MEDIJA

U posljednje vrijeme kod nas se mnogo govori i piše o preobrazbi državne radiotelevizije u javnu, o njevoj novoj ulozi, zadacima, organizaciji, programima. S obzirom na ubrzani razvoj tehnologije i mnogobrojne komercijalne postaje, to je neobično aktualna tema i u svijetu, posebice ove godine kad se obilježava visoka obljetnica osnutka najveće udruge javnih radija na svijetu, Europske unije radija

Tri ovogodišnja broja informativnog časopisa "Diffusion", koji izdaje EUR u Ženevi, obiluju mnogobrojnim podacima, reminiscencijama, i mišljenjima vodećih radijskih i televizijskih zaposlenika i teoretičara medija, o ulozi koju je EUR odigrala u proteklom razdoblju, te o zadacima koji stoje pred njom u sadašnjem izmijenjenom medijskom pejzažu.

U ovom napisu donosimo najbitnije podatke i zapažanja mnogobrojnih autora, koja će, vjerujemo, biti zanimljiva i u razmišljanjima o javnim medijima u nas.

Torquay prije 50. godina

Na inicijativu BBC-ja, 12. veljače 1950. u mondenom engleskom gradiću Torquayu okupili su se predstavnici mnogobrojnih europskih radiofonskih ustanova da bi stvorili novu organizaciju koja će

štititi prava njenih članova. Oslabljena neprestanim rivalstvom i svadama nekadašnja radijska udruga UIR i novoosnovana OIR nisu odgovarale novim potrebama. Podsjetimo da je već početkom 1928. stvorena Međunarodna radiofonska unija (s administrativnim središtem u Ženevi i tehničkim u Bruxellesu) da bi se riješili mnogobrojni složeni tehnički i pravni problemi među novonastalim radijskim postajama. (I nekadašnja Radiopostaja Zagreb već je od sezone 1928/29. postala njen redoviti član). Za vrijeme Drugog svjetskog rata i tehnički centar Unije prebačen je u Švicarsku, gdje i dalje djeluje pod nadzorom Njemačke. UIR je napustilo 13 članica, a ostale, uključivši i Hrvatski krugoval surađuju s njom i za vrijeme rata. Na inicijativu Sovjetskog Saveza i Francuske (ali bez Velike Britanije) 27. lipnja 1946. osnovana je nova radijska udruga OIR, koja se sa starom (kompro-

mitiranom zbog savezništva s Njemačkom) bori za prevlast, posebice u vezi s davanjem frekvencija. Želeći da se izade iz tog stanja, BBC predlaže da se osnuje nova udruga koja bi isključila zemlje Istočne Europe i Njemačku. Nakon mnogobrojnih razgovora, susreta, radiofonske ustanove Zapadne Europe istupaju iz OIR-a, i delegati iz 23 zemlje, uključivši i Jugoslaviju (s predstavnikom iz Slovenije) osnivaju 12. veljače u Torquayu novu organizaciju. Prisutni su i delegati iz Turske, Izraela, Sirije, Jordana, Egipta, Tunisa, Alžira i Maroka.

Torquay 2000.

Sir Ian Jacob iz BBC-a (koji je prvih godina zbog tehničkih, financijskih i personalnih prednosti imao glavnu ulogu), postao je prvi predsjednik novoosnovane udruge.

Posljednji, koji tu ulogu uspješno obnaša od 1983. godine je Albert Scharf, generalni direktor Bayerischer Rundfunk. U svom uvodnom govoru 12. veljače ove godine, podsjetio je na okolnosti u kojima je stvorena EUR. Po njegovim riječima, uz mnogobrojne praktične razloge bila je to i želja da se izađe iz izoliranosti, potreba za ujedinjenjem i saveznošću, koje je nakon II. svjetskog rata u oslabljenoj i podijeljenoj Europi u više navrata proklamirao veliki vizionar Winston Churchill. Ta vizija o ujedinjenoj Europi, "otmjenom kontinentu u kojem je rođena umjetnost i filozofija", bez sumnje je dala impuls za stvaranje mnogobrojnih udruženja kao što su Sjevernoatlantski savez i Vijeće Europe, osnovano samo osam mjeseci prije Europske unije radija.

"Vjerujem" - naglasio je u svojem uvodnom govoru Albert Scharf - "da je Winston Churchill i njegovo mišljenje o slobodi, nezavisnosti, demokraciji kao i kulturi Zapada potaknulo razgovore o radijskoj uniji potpuno drugačijoj od nekadašnjih UIR-a i OIR-a..." i dalje:

društva u kojima su se razvijali."

Generalni direktor BBC-ja Sir Christopher Bland, inicijator i organizator sastanka u Torquayu 2000., istaknuo je goleme zasluge EUR za europske radijske i televizijske postaje. Između ostalog rekao je:

"Pedeset godina povijesti EUR uče nas u kojoj je mjeri međunarodna suradnja korisna te da je upravo ona ključ uspjeha."

Neki važni datumi iz 50-godišnje djelatnosti EUR

Nakon osnivanja EUR i prvih razgovora koji su se uglavnom odnosili na radijske postaje (televizija je bila u povojima), novi elektronički medij zauzima sve istaknutije mjesto. Već 27. kolovoza ostvarena je prva televizijska veza između Calaisa, Douvresa i Londona, a 5. studenog iste godine novinar Evening Standarda Georges Campey izmislio je tako dobro prihvaćeno ime u svim zemljama članicama EURO-VIZIJA. EUR broji 23 aktivna i 12 priključenih članova.

Slijede televizijski prijenosi, u prvim godinama između Francuske i Velike Britanije, a kasnije i među drugim članicama. To se posebice odnosi na velike sportske prijenose, posebice olimpijade, kao i svakodnevno razmjenjivanje aktualiteta iz svih područja.

Od mnogobrojnih televizijskih prijenosa u kasnijim godinama prisjetimo se samo 1967. godine kad je u orbitu iznad Atlantskog oceana pušten prvi satelit, a ostvareni su i prvi prijenosi u boji u mnogim zemljama. Godine 1969. gledatelji mogu pratiti prve korake čovjeka na Mjesecu, 1971. godine 45 zemalja,

Albert Scharf, aktualni predsjednik EUR

zahvaljujući četirima satelitima, prate prijenos programa "Djeca svijeta" Danyja Kaya, a 1973. ostvareni su prvi radijski međunarodni satelitski stereofonski prijenosi.

Deset godina poslije, u kojima su ostvarene stotine radijskih i televizijskih prijenosa (1983. EUR ima 36 aktivnih i 69 priključenih članova), uz pomoć satelita ostvaren je i prvi digitalni televizijski prijenos koncerta iz Seula. Godine 1992. ujedinili su se EUR i OIR, udruga koja je sa sjedištem u Pragu do te godine ujedinjavala radijske i televizijske postaje Istočne Europe. (Nekadašnja RT Zagreb surađivala je i s tom udrugom.)

Dana 1. siječnja 1993. HRT postaje aktivni član EUR pod novim imenom. Ta sada najveća udruga javnih (i još nekih državnih) radija i televizija na svijetu, broji tada 69 aktivnih članova, od kojih 18 iz Istočne Europe. Godine 1997. Euroviziju gleda 255 milijuna obitelji, što znači oko 640 milijuna potencijalnih gledatelja, pomoću 13 satelitskih kanala. Što se radija tiče, dva satelita osiguravala su te godine 2000 prijenosa opera i koncerata, 400 sportskih manifestacija i 120 velikih aktualnih događaja.

Dana 6. siječnja 1998. EUR pokreće iz Londona novi glazbeni radijski projekt EUROCLASIC- NOTTURNO koji postiže veliku popularnost. (Godinu dana poslije priključuje mu se i Glazbeni program Hrvatskoga radija, koji od tada

Radio phono Pathe Marconi 1950.

"Uz praktična pitanja koordinacije frekvencija, razmjena programa i ujednačavanja autorskih prava, naši su prethodnici bili svjesni važne uloge masovnih medija u demokratskim sustavima. Bilo je, naime, važno stvoriti izvaninstitucionalne strukture kako bi masovni mediji bili otvoreni istim vrijednostima kao i

redovito prima sve noćne klasične koncerte što traju 6 sati, uz uvjet da i on godišnje nudi 100 sati programa iz svojih arhiva.) Uz već postojeće poznate koncertne i operne EURORADIJSKE sezone, EUR postaje jedan od najvećih organizatora, uz pomoć svojih članica, svjetskoga radijskoga glazbenog života. Godine 1999. EUR pokreće na Kosovu RTK Priština, koja igra važnu ulogu u demokracizaciji medija u toj regiji.

Dakle, prošle godine EUR broji 69 aktivnih i 49 priključenih članova iz čitavoga svijeta, što potvrđuje golemu ulogu koju je ova udruga u 50 proteklih godina odigrala u svjetskom elektroničkom medijskom prostoru.

Kako dalje?

Na obilježavanju 50. obljetnice EUR u Torquayu, uz slavljeničke govore i prisjećanja prevaljenog puta, mnogo se govorilo i o budućim zadacima Europske unije radija. O tome su, u tri ovogodišnja broja časopisa EUR "Diffusion" svoja mišljenja izrekli mnogobrojni autoriteti, odgovarajući na osnovno pitanje "Kako dalje?"

Prenosimo neka mišljenja:

"Prije 50 godina kad su naši prethodnici, vizionari, stvorili našu Udrugu, živjelo se u medijskom prostoru BEZ konkurencije. Današnji svijet radiofonije drugačiji je. Mehanizmi EUR-a također su se izmijenili, radi prilagodbe normama industrije. Solidarnost, osnovna vrijednost EUR mora i dalje biti ideja vodilja, a to znači da svi članovi pridonose koliko mogu, a svi zajedno participiraju u ponudi. (Jean-Bernard Munch, generalni tajnik EUR).

Albert Scharf, dugogodišnji predsjednik EUR u članku "Lekcija za budućnost" zaključuje:

"Iz povijesti učimo za budućnost, ne da živimo na lovorikama već da se što bolje adaptiramo na vrijeme koje dolazi. U toku pet desetljeća javne radijske ustanove već su se familijarizirale s mnogobrojnim tehničkim izazovima i konkurencijom. No ti je izazovi nisu zaplašili, naprotiv, njihova misija u društvu nije ništa izgubila na važnosti. U eri informacija, s obiljem

sadržaja svih vrsta i porijekla koji se prodaju po čitavome svijetu, više nego ikad javlja se potreba za ozbiljnim programima izrazite kvalitete. Suvremeni slušatelj i gledatelj osjeća potrebu za javnim elektroničkim medijima neovisnim o svim utjecajima, ali i onih koji su ostvareni i koji djeluju na nacionalnoj osnovi. Prateći ih, neće se osjećati izgubljenima u obilju informacija i zabave koje im se predlažu na svjetskoj razini i nemaju veze s korijenima i tradicijom pojedine zemlje, njenim jezikom i mentalitetom. Služiti općem interesu cilj je i šansa javnih medija koji započinju novu etapu u povijesti."

Nicole Fontaine, predsjednica Europskog parlamenta, također je u jednom razgovoru za časopis "Diffusion" (zima 1990/2000.) iznijela svoje mišljenje o ulozi javnih medija u današnjem društvu.

"Kad se govori o svijetu informacija, nikad ne treba smetnuti s uma da upravo one znače instrument podrške i razvoja demokracije. Smatram da će i budućnosti audiovizualni javni mediji imati odlučujuću ulogu u društvu u skladu sa zaključcima iz Amsterdama, posebno iz članka 6, gdje stoji: EUR je stvorena na načelima slobode, demokracije i ljudskih prava, identičnim onima kojima je predvođen i Europski parlament."

I Marc Raboy, profesor komunikacije na Sveučilištu u Montrealu, u članku "Opasnosti" ("Diffusion", zima 1990/2000.) poziva se na Zaključke iz Amsterdama iz 1997. godine, koji podržavaju javne elektroničke medije, danas ugrožene od mnogobrojnih komercijalnih. Zapr-

vo, naglašava Raboy, oni samo potvrđuju Deklaraciju Vijeća Europe donesenu još 1994. godine u Pragu. Prema njoj, javni audiovizualni mediji moraju osigurati programe za sve profile populacije, trebaju biti široki forum za javne pluralističke

Televizijski prijamnik "Grammont" iz 1945. godine

programe koji bi odgovarali interesu široke publike, ali i zahtjevne manjine. Javni mediji moraju biti izlog raznovrsnih ideja i vrijednosti posebice kod višenacionalnih država, ali i europske kulture i programa vlastite proizvodnje.

Marc Raboy smatra također da je "osloboditi javne medije komercijalnih pritiska conditio sine qua non za izvršenje njihova odgovornog zadatka. Inovacija, kvaliteta, dinamičnost, različitost, nove tehnologije, garancija su njihova daljnjeg uspjeha" - zaključuje autor.

Valja vjerovati i nadati se da će HRT, kao aktivni član Europske unije radija i televizije od 1. siječnja 1993. nakon mnogih lutanja i krivih koraka, nastaviti započeti put prema ostvarenju osnovnog cilja pretvorbe državnog u javni medij, u skladu s gore navedenim dokumentima, Deklaracijom iz Praga 1994. godine i Zaključcima iz Amsterdama 1997. godine.

Mirjana Paladin